

Міністерство освіти і науки України
Хмельницький національний університет
Кафедра практичної психології та педагогіки
Всеукраїнська громадська організація
«Всеукраїнська культурно-освітня асоціація Гуманної Педагогіки»
Подільський культурно-просвітительський центр імені М.К. Реріха
Хмельницька обласна громадська організація
«Подільська Спілка психологів-науковців»

**ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ТА САМОРЕАЛІЗАЦІЇ
ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ:
ЗМІСТ, ФОРМИ ТА МЕТОДИ ПІДГОТОВКИ**

**Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної конференції
(м. Хмельницький, 14-15 травня 2010 року)**

Хмельницький
2010

УДК 159.923:37.03

ББК 88

П 78

Рекомендовано до друку Вченою радою Хмельницького національного університету (протокол № 9 від 29 квітня 2010 р.).

Редакційна колегія:

Каденко О.А. (голов. ред.), д. мед. н., професор, заслужений лікар України;

Джигун Л.М., к. пед. н., доцент;

Подкоритова Л.О., к. психол. н., доцент;

Ханецька Н.В., к. психол. н., доцент;

Гаврилькевич В.К.

Проблеми становлення та самореалізації творчої особистості майбутніх фахівців гуманітарного спрямування: зміст, форми та методи підготовки : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Хмельницький, 14-15 травня 2010 р. / Ред. колегія: проф., д. мед. н. О.А. Каденко (голов. ред.), доц., к. пед. н. Л.М. Джигун, доц., к. психол. н. Л.О. Подкоритова та ін. / Міністерство освіти і науки України, Хмельницький національний університет, Кафедра практичної психології та педагогіки, Всеукраїнська культурно-освітня асоціація Гуманної Педагогіки, Подільський культурно-просвітительський центр імені М.К. Реріха, Хмельницька обласна громадська організація «Подільська Спілка психологів-науківців». – Хмельницький: ХНУ, 2010. – 156 с.

У збірнику представлені тези доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції *«Проблеми становлення та самореалізації творчої особистості майбутніх фахівців гуманітарного спрямування: зміст, форми та методи підготовки»*, яка відбулась 14-15 травня 2010 року в м. Хмельницькому на базі Хмельницького національного університету за ініціативи кафедри практичної психології та педагогіки. Збірка адресована науковцям, аспірантам, студентам, а також всім, хто цікавиться сучасними науковими дослідженнями в галузі психології, педагогіки, соціології.

Матеріали подані в авторській редакції. Відповідальність за науковий та літературний зміст опублікованих матеріалів несуть їх автори. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії.

Збірник матеріалів конференції підготовлений до друку кафедрою практичної психології та педагогіки Хмельницького національного університету.

Тези розміщено на сайті кафедри практичної психології та педагогіки Хмельницького національного університету www.tup.km.ua/kpp

При передруку публікацій посилання на збірник обов'язкове.

© Автори тез, 2010

© Кафедра практичної психології та педагогіки Хмельницького національного університету,
оригінал-макет, 2010

ЗМІСТ

Антонова З.О. Соціально-психологічні особливості уявлень підлітків про бізнес	6
Бабинець І.М. Формування вмінь іншомовного ділового спілкування як важлива складова професійної підготовки сучасного фахівця	7
Барановська В.М. Формування інформатичних компетентностей майбутніх учителів початкової школи	8
Берегова Н.П. Професійна підготовка майбутніх психологів у вищих навчальних закладах: стан, проблеми, перспективи	10
Біла О.Г., Магур Л.М. Особистісний аспект підготовки психологів-практиків	12
Василевська О.І. Терапія мистецтвом в процесі особистісного розвитку майбутніх педагогів	14
Василенко О.М. Проблеми інтегрування дітей з особливими потребами в загальноосвітні заклади	15
Гаврилькевич В.К. Психодіагностика особливостей емоційної саморегуляції особистості в контексті профілактики ішемічної патології серця	16
Гладкова В.М. Акмесинергетичні засади професійного та особистісного самовдосконалення менеджера освіти	18
Голенко В.І. Готовність дітей із затримкою психічного розвитку до вступу в школу	20
Гомонюк О.М. Моделювання професійно-педагогічної культури майбутнього соціального педагога	21
Горяїнова Л.Д. Формування культури професійного мислення	23
Грисенко Н.В. Інтелектуальні та метакогнітивні здібності як умова попередження емоційного вигорання педагога	24
Дацун О.В. Психологічні аспекти формування мотиваційної складової розвитку здібностей дітей	25
Деркач М.В. Деякі аспекти психологічного супроводу навчання студентів з обмеженими функціональними можливостями	26
Джигун Л.М. Історичні особливості розвитку психології античного періоду	27
Дідик Н.М. Особливості самореалізації майбутніх психологів у процесі професійної підготовки	29
Дудчак Г.І. Види самостійної роботи у процесі підготовки майбутніх учителів в умовах ступеневої освіти	31
Єфремова Г.Л. Особливості професіоналізації майбутніх соціальних педагогів	33
Жук О.С. Активні методи навчання у конфліктологічній підготовці студентів – майбутніх фахівців сфери обслуговування	34
Замлинська О.В. Технологія оцінки професійного рівня керівників сільських загальноосвітніх шкіл	36
Захарова М.М. Інтелект як форма адаптації особистості до середовища	38
Зданевич Л.В. Компонентно-структурний і функціональний аспекти щодо розгляду феномена адаптації	39
Іванюк І.Я. Толерантність як фактор адаптації студентів із особливими потребами до умов навчання у ВНЗ	41
Ігумнова О.Б. Негативні психічні стани та соціальна адаптація студентів	43
Кабашнюк В.О. Гуманістична спрямованість особистості викладача ВНЗ	45
Каденко О.А., Антонова З.О. Психологічні особливості мотивації сексуальних стосунків у підлітків	46
Каденко О.А., Томаржевська І.В. Психологічні особливості та якість життя дерматологічно хворих (теоретичний аналіз проблеми)	48
Калмикова Л.В. Професійна орієнтація та соціальна адаптація студентів з обмеженими можливостями	50
Кириченко В.В. Формування професійної ідентичності студентів-психологів: ціннісний рівень	51
Кісяє А.В. Зміст та форми ефективних копінг-стратегій вчителів	52
Кленчу А.М. Особливості атрактивності особистості в контексті психоемоційного розвитку студенток психологічної спеціальності	55
Кобилянська Л.І. Використання кейс-технологій у професійній підготовці майбутніх гувернерів	56

Козубовська І.В., Шпеник С.З. Дистанційне навчання у професійній підготовці фахівців Великої Британії і США	58
Козубовський Р.В. Організація змістовного дозвілля як фактор формування особистості майбутнього фахівця	59
Комар Т.В., Собко Н.А. Застосування методу навчального проектування при вивченні методики викладання психології	60
Коць М.О. Теоретико-методологічні засади розвитку професійно-комунікативної компетентності майбутнього педагога	63
Кошонько Г.А. Проблеми адаптації студентів-першокурсників до навчання у ВНЗ	64
Крук С.Л. Актуальність гуманістичних засад у підготовці творчої особистості у вищому навчальному закладі	66
Кулешова О.В. Психологічні особливості професійного становлення особистості майбутнього практичного психолога	67
Левицька Т.Л. Психологічна підготовка у спорті	69
Леврінц М.І. Сучасні моделі професійної підготовки вчителів в Угорщині	71
Маримонська А.П. Формування творчості майбутнього вчителя в процесі дистанційного навчання як важлива складова професійної компетентності	72
Матвійчук Т.В. Індивідуальний підхід до дослідження здібностей викладача вищого навчального закладу	73
Мачушник О.Л. Пізнавальна активність у контексті професійної підготовки майбутніх психологів	74
Міхеева Л.В. Організація роботи зі студентами спеціальності «Практична психологія» шляхом застосування нетрадиційних методів навчання	76
Мисик О.С. Концептуальна модель розвитку професійної компетентності майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу	78
Москалюк О.І. Особливості формування професійних знань у студентів спеціальності «Соціальна педагогіка»	80
Моцна Т.А. Місце і роль педагогічної практики з позакласної виховної роботи у системі професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів	82
Овод Ю.В. Зміст та особливості взаємодії викладачів та студентів у дистанційному навчанні	83
Опанасенко В.О. Прагнення до влади як перешкода процесу самоактуалізації особистості майбутнього фахівця гуманітарного спрямування	85
Павленко О.М. Визначення проблеми соціальної компетентності у психології	86
Параскевич Л.Г. Рефлексія як соціально-психологічний механізм підвищення ефективності навчально-пізнавальної діяльності студентів	87
Пасічник А.О. Теоретичний аналіз поняття мобінгу як психологічної проблеми	89
Пісоцька Л.С. Системний підхід до використання інтерактивних методів навчання	90
Повідайчик О.С. Інформаційна культура в системі підготовки майбутніх соціальних працівників	92
Подкоритова Л.О. Формування уявлення про психічну норму у студентів у процесі вивчення дисциплін «Диференційна психологія» та «Патопсихологія»	93
Подкоритова Л.О., Величко В.В. Техніки маніпуляції та контролю свідомості в тоталітарних деструктивних культах	94
Поліщук В.А. Професійна підготовка соціальних працівників: компетентнісний підхід	96
Попелюшко Р.П. Мотивація як засіб професійної самореалізації педагога	101
Попик Ю.В. Потреба у особистісних змінах як складник професійного самовизначення майбутніх практичних психологів	103
Потапчук Є.М. Психічне здоров'я викладача як передумова його ефективної професійної діяльності ...	105
Раєвська Я.М. Вплив дистантної сім'ї на емоційну сферу особистості підлітка	106
Рідкодубська А.А. Особливості підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери у Великобританії	108
Романовська Л.І. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до роботи з дітьми громадянськими об'єднаннями у контексті роботи по організації соціально-правового захисту особистості	110

Романчук Н.О. Особистісна орієнтація педагогічної підготовки майбутнього інженера-педагога	112
Руденок А.І. Мотиваційна готовність студентів-психологів до професійної діяльності	113
Савіцька Г.І. Проблема «професійного вигорання» в контексті підготовки майбутніх працівників гуманітарного спрямування	114
Саковська А.О. Творча самореалізація майбутнього педагога під час проходження педагогічної практики ...	117
Сергєєва З.П. Забезпечення розвитку комунікативної компетентності студентів в процесі організації занять психотренінгу комунікативності	118
Сергієнко І.М. Альтерологічний підхід у психодіагностиці та психокорекції майбутнього психолога	119
Синюк Н.В. Методологічне й організаційне забезпечення первинної профілактики серед підлітків	121
Смалиус Л.Н. Самоактуалізація викладача як необхідна умова успішної професійної діяльності	123
Сургунд Н.А. Проблема теоретичного визначення професійної компетентності фахівця в сучасній психології	124
Тафінцева С.І. Теоретичний аспект професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи до соціалізації учня	126
Ткачук Н.С. Формування творчого потенціалу майбутніх вчителів початкової школи	128
Товканець О.С. Вплив типу емоційної спрямованості особистості вчителя на ефективність професійної діяльності	130
Томаржевська І.В. Усвідомлене ставлення підлітків до власного здоров'я як головний психологічний чинник його збереження	131
Томчук М.І. Психолого-педагогічні проблеми становлення творчої особистості в сучасних умовах	133
Томчук С.М. Проблема готовності майбутнього психолога до корекції деструктивних станів особистості	135
Фролова Н.В. Деякі психологічні аспекти оптимізації соціальної адаптації до навчання у вузі	137
Ханецька Н.В. Основні психологічні передумови розвитку креативності студентської молоді	139
Хворостовська Н.В. Педагогічні умови розвитку комунікативних умінь майбутнього учителя	140
Хмуринська Т.О. Формування соціально-професійної зрілості як невід'ємна складова професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів	141
Шавровська Н.В. Психологічні потреби молоді та їх реалізація в навчально-виховному процесі ВНЗ ...	143
Шпілевська М.М. Етико-деонтологічні аспекти догляду за хворими та інвалідами	145
Шулла Т.А. Особливості формування особистості майбутнього фахівця в поліетнічному регіоні	146
Щербакова І.М., Силка І.В. Трансформація духовної культури у сучасному українському суспільстві ..	147
Яковицька Л.С. Гуманізація технічної освіти як умова успішності професійної діяльності майбутніх інженерів	149
Якубова Л.А., Довга Л.В. Прояви тривожності у шкільному середовищі	150
Яшук І.П. Проблеми виховання студентської молоді вищих педагогічних навчальних закладів як предмет історико-педагогічного дослідження	152

С. 74

УДК 159.923.2

О. Л. МАЧУШНИК

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Пізнавальна активність у контексті професійної підготовки майбутніх психологів

Проблема перебудови системи вищої освіти належить до найважливіших на нинішньому етапі розвитку українського суспільства. Центральним моментом підготовки сучасних фахівців виступає не лише забезпечення їх необхідними знаннями, але й озброєння методологією та методами самостійного пошуку

знань та їх подальшого засвоєння. Через це значно підвищується значимість активності кожного студента, яка виступає у якості засобу, що допомагає у здобутті необхідної інформації та знань. Ще К. Д. Ушинський наголошував на необхідності розвитку в учнів бажання та здатності самостійно, без вчителя, засвоювати нові знання.

Категорія активності є однією з найактуальніших у дослідженні природи психіки, психічного розвитку, свідомості, пізнавальних та творчих можливостей особистості. Власне, активність досліджується спеціалістами різних напрямків, так як це поняття є настільки багатограним, що для свого вивчення потребує об'єднання зусиль фахівців різних профілів. Активність вивчається з боку філософії, педагогіки, психології, біології та медицини. Кожен з дослідників докладає свою частку до розуміння її граней. Активність визначається як умова життєдіяльності, найважливіша характеристика живої істоти.

Наше дослідження спрямоване на вивчення пізнавальної активності студентів, які опановують спеціальність „психологія”. Зважаючи на багатогранність та динамічність даної професії, спеціалісти-психологи повинні бути досить активними та творчими. Проблема поліпшення якості підготовки майбутніх психологічних

С. 75

кадрів розглядається у працях О. Бондаренка, С. Васильківської, П. Горностая, Т. Говорун, Л. Долинської, С. Максименка, В. Панка, Н. Пов'якель, В. Семиченко, Л. Уманець, Н. Чепелевої, Т. Яценко та інших вітчизняних вчених-психологів. Провівши аналіз наукових джерел ми виявили, що в психолого-педагогічній науці досі ще немає єдиного підходу до визначення поняття "пізнавальна активність". У працях багатьох вчених воно розглядається у тісному взаємозв'язку з такими поняттями як "самостійність", "діяльність" та "поведінка" [1-4; 6], вказується також на її зв'язок із пізнавальними потребами, мотивами, допитливістю та цікавістю [5].

Практична та теоретична значущість проблеми, її недостатня розробленість зумовили вибір теми нашого дослідження. Ми вважаємо, що пізнавальна активність є однією із найвагоміших складових фахової підготовки спеціаліста, показником, який визначає її якість. А тому її розвиток допоможе покращити фахову підготовку студентства.

Завданням даної роботи є аналіз пізнавальної активності студентів у навчальній діяльності. Дослідження проводилось серед студентів психологічних спеціальностей Національного педагогічного університету імені Михайла Драгоманова, Житомирського державного університету імені Івана Франка та Житомирського інституту Міжрегіональної академії управління персоналом. Загальна кількість студентів перших - п'ятих курсів, які прийняли участь у дослідженні, – 318 осіб. Студентам пропонували обрати завдання, які вони хотіли б виконати, готуючись до практичних занять із фахових предметів. Дозволялося робити декілька виборів, можна було пояснити причину власного вибору. Визначаючи, яким завданням надають перевагу студенти на практичних заняттях, ми виявили, що найчастіше психологи обирають наступні види робіт:

- 1) проведення дослідження за допомогою тестових завдань – 20,1 % від усієї кількості виборів;
- 2) підготовка повідомлення-доповнення – 13,9 %;
- 3) віднаходження цікавих фактів – 12 %;
- 4) написання реферату – 11,7 %;

- 5) виступ із підготовленим питанням – 10,8 %;
- 6) розробка системи вправ для практичної допомоги клієнтові з певного питання – 8,7 %;
- 7) розробка методики спостереження за певним психічним явищем, яка дала б матеріал для певних рекомендацій клієнтові, – 8,5 %;
- 8) розробка варіантів завдань для контрольної роботи з вивченої теми – 7,3 %;
- 9) письмова відповідь на питання – 7 % від усіх виборів.

Запропоновані види завдань були поділені на групи. Варіанти завдань підбирались таким чином, щоб до кожної з груп було віднесено по три завдання:

- 1) репродуктивні (2, 5, 9);
- 2) пошукові (1, 3, 4);
- 3) творчі (6, 7, 8).

У нашому дослідженні на I місці за результатами виборів опинилися пошукові завдання (44,1 % від загальної кількості виборів), на II – завдання репродуктивного типу (31,5 %), творчі ж завдання зайняли найнижчу, III сходинку виборів (24,4 %), що свідчить, загалом, про невисокий рівень пізнавальної активності студентства.

Для виявлення відмінностей у виборі типів завдань студентами, залежно від року навчання в університеті, ми перевірили, чи змінюються позиційні місця завдань, залежно від курсу. За нашими даними студенти I курсу зробили наступні вибори: на перше та друге місця вони поставили завдання пошукового типу, на третє – творчого. Студенти II курсу: перше та друге місця – завдання пошукового типу, третє – репродуктивного. Студенти III курсу: перше місце – завдання пошукового типу, на другому та третьому – репродуктивного. У студентів IV курсу на першому місці завдання репродуктивного типу, на другому та третьому – пошукового. Студенти п'ятого курсу на перше місце поставили завдання пошукового типу, на друге та третє – завдання репродуктивного типу. Порівнявши відсоткове відношення виборів завдань згідно з курсом, ми виявили прогресуючу картину зниження пізнавальної активності студентів. Так, якщо на I курсі завдання репродуктивного типу склали 23,7 % від усіх виборів, то на III – вже 30,2 %, а на V – 35,1 %. Завдання пошукового типу на I курсі склали 50 % від усіх виборів, на III – 44,7 %, на V – 41,1 %. Відсоток завдань творчого типу виявився наступним: на I курсі – 26,3 %, на III курсі – 25,1 %, на V – 23,8 %. Як бачимо, відсотки пошукових та творчих завдань поступово знижуються від курсу до курсу. Очевидно, що студенти намагаються обирати щоразу легші завдання, демонструючи зниження рівня пізнавальної активності.

Найцікавішими завданнями (в силу їхньої практичної значимості) виявилися тестові (пошуковий тип завдань). З тестами студенти працюють на практичних заняттях і повинні усвідомлювати той факт, що тест є одним із видів фахового інструментарію психолога. Разом з тим, цей, здавалося би, на перший погляд позитивний факт, при його більш глибокому аналізі не є задовільним. Студентів додатково при виборі завдань просили пояснити свій вибір, і близько половини досліджуваних дали таке пояснення свого вибору тестових завдань: "тести допоможуть мені дізнатися про товариша щось цікаве", "легко знайти досліджуваного". Другим за чисельністю виявилось завдання з підготовки повідомлення-доповнення (репродуктивний тип). Про дане завдання студенти висловились таким чином: "є література", "буде цікаво друзям", "легко знайти матеріал". Наступне, третє місце, – за ще одним завданням продуктивного типу – віднаходження цікавих фактів, що ілюструють певне положення. Пояснення студентів щодо вибору даного

завдання: "цікаво", "пізнавальне завдання". Четвертим за чисельністю стало написанням реферату (пошуковий тип). Дана форма роботи відома студентам ще зі школи, вона часто практикується викладачами, тому студентами вже освоєна. Останнім у першій п'ятірці

С. 76

стало ще одне завдання репродуктивного типу – виступ із підготовленим вдома питанням. Даний вид роботи є одним із найпоширеніших як у шкільній, так і у вузівській практиці. На жаль, студенти звикають до простого відтворення завченого матеріалу. З цієї причини, на нашу думку, творчі завдання відповідно й опинилися в кінці переліку (6-8 місця). Той факт, що на завдання творчого типу припадає менше чверті усіх виборів (24,4 %) уже є негативним. Фактично це свідчить про відмову більшості студентів від завдань даного типу в силу їх творчого характеру. Найнижчим є рейтинг письмового завдання репродуктивного типу. Таким чином, дане дослідження виявило тенденцію студентів до вибору більш легких, необтяжливих завдань, які не вимагають багато часу на підготовку і є досить легкими у виконанні. А отже, дані результати наводять на думку про зниження рівня пізнавальної активності студентів-психологів.

Так як рівень розвитку пізнавальної активності особистості значною мірою визначає якість підготовки майбутнього спеціаліста, то для оптимізації навчання студентів у вузі необхідним стає її вивчення з метою наступної індивідуалізації навчання. Наше подальше дослідження буде спрямоване на розробку методів стимулювання пізнавальної активності студентів – майбутніх психологів, а також її розвитку у навчальній діяльності.

Література:

1. Абульханова-Славская К.А. Стратегия жизни / К.А. Абульханова-Славская. – М.: Мысль, 1991. – 301 с.
2. Джидарьян И.А. Категория активности и её место в системе психологического знания / И.А. Джидарьян // Категории материалистической диалектики в психологии / Отв. ред. Л.И. Анцыферова. – М.: Наука, 1988. – 245 с.
3. Елисеєв О.П. Практикум по психологии личности / О.П. Елисеєв. – СПб: Питер, 2001. – 560 с.
4. Крутецкий В.А. Психология обучения и воспитания школьников: Книга для учителей и классных руководителей / В.А. Крутецкий. – М.: Просвещение, 1976. – 303 с.
5. Лисина М.И. Развитие познавательной активности детей в ходе общения со взрослыми и сверстниками / М.И. Лисина // Вопросы психологии. – 1982. - №4. – С.18-35.
6. Скрипченко О.В. Психічний розвиток учня / О.В. Скрипченко. – К., 1974.